

БІБЛІЙНІ ОБРАЗИ ТА СИМВОЛИ У ПОЛЬСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИХ РЕАЛІЙ

Смерчко А. А.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янчука

м. Рівне, Україна

При всьому емотивному вираженні загальнолюдських морально-естетичних норм і моральних орієнтирів обсяг і характер фразеологічних одиниць біблійного генезису неоднаковий у різних мовних колективах. Однак ціла низка біблійних висловів, образів і символів є загальнолюдським надбанням, найважливішою складовою загальної культурної спадщини.

Такими є, наприклад, мовні символи: *wianek mirtowy (cierniowy); owoc zakazany; gałązka oliwna; sól ziemi; ziemia obiecana; kozioł ofiarny; listek figowy; wilk w skórze jagnięcej (baraniej)*, що мають аналоги в інших мовах (пор. в англійській мові: *forbidden fruit; the olive branch; the promised land; thirty pieces of silver; a wolf in sheep's clothing*; в українській мові: *терновий вінок; маслинова гілка; сіль землі; обітована земля; тридцять срібників; вовк відбивайло; фіговий листок; вовк в овечій шкурі*). Такими є антропонімічні і топонімічні біблійні образи: *niewierny Tomasz; pocałunek Judasza (judaszowski); trąba jerychońska; ciemności egipskie; plaga egipska; od Adama i Ewy; w stroju Adama (adamowym); wieża Babel; chodzić od Annasza do Kajfasza*; в українській мові: *Хома невірний; поцілунок Юди (Іуди); труба ерихонська; тьма єгипетська; єгипетська кара; від Адама; в костюмі Єви (Адама); вавилонське стовпотворіння*. Такими є вислови, пов'язані зі стародавніми ритуальними діями: *umywać ręce* (пол.); *wash one's hands /of something/* (англ.); *вмивати руки* (укр.); *умывать руки* із подіями описаними в Біблії: *rzucić pierwszy kamień; droga krzyżowa; przekuć miecze na oracze; nieść krzyż (swój)* (пол.); *cast the first stone at somebody; beat swords into plough / shares* (англ.); *кинути перший камінь; йти на Голгофу; хресна дорога; перекувати мечі на рала*;

нести свій хрест (укр.); із порадами і заповідями: *rzucić perły między wieprze; wlać nowe wino w stare butelki* (пол.); *cast pearls before swine; new wine in old bottles* (англ.); *кидати бісер перед свинями; влити нове вино у старі міхи* (укр.). Цікаво зазначити, що у польській мові вислів *w stroju Adama (adamowym)* побудований на чоловічому образі нашого біблійного праотця, а в українській образність цього вислову ґрунтується на постаті праматері Єви – *в костюмі Єви*. Мова йде про вихідну, початкову форму вислову, що зафіксована у словниках, хоча в обох мовах зустрічаються (хоча і набагато рідше) і варіативні одиниці відповідно *w stroju Ewy // в костюмі Адама*.

Їх усталеність і довговічність (за винятком останніх) підтримується не тільки біблійними текстами і сюжетами, багаторазово повторюваними під час церковних служб, але й іншими видами мистецтва (живопис, музика, література).

Зміна концептуальної картини світу (пов'язана зі зміною соціально-політичного устрою і переоцінкою моральних і культурних цінностей) обумовлює і зміни і мові (цьому присвячено чимало наукових праць), і зокрема в якісному і кількісному складі її номінативно-характерологічних одиниць.

В польській і українській мовах можна знайти наступні фразеологічні одиниці, що сягають біблійних сюжетів: *za Adama // за часів Адама; wielki potop // всесвітній потоп; piętno kainowe // каїнова печать / печатка; pocałunek judaszowski // поцілунок Іуди; judaszowe srebrniki // тридцять срібників; egipskie ciemności // єгипетська темрява; siedem grzechów głównych // сім смертних гріхів; powrót syna marnotrawnego // повернення блудного сина; Arka Noego // ноїв ковчег; na siódmym niebie // на сьомому небі; plaga egipska // кари єгипетські; tajemna wieczerza // таємна вечеря; zamknąć na siedem piczęci, siedem spustów // книга за сімома печатками; nie chlebem jedynym // не хлібом єдиним; czekać tapanu z nieba // чекати мани небесної; ziemia obiecana // земля обітована; rzucić perły między wieprze [6] // розкидати бісер перед свинями [2] та інші.*

Оскільки Адам – «перша людина» (згідно з Біблією), то вислів *za Adama // за (часів) Адама* позначає давність, дуже віддалені часи. Коли говорять *plemie adamowe // адамове плем'я (адамові діти)* мають на увазі людей, людство – оскільки (знову ж таки згідно з Біблією) всі люди пішли від Адама: *Ziemia – niebo – nowe! W nich zamieszka nawieki plemie adamowe* (žart. – Вон. *Kościół*). Також у подібному значенні (часто з додатковим елементом значення – «рідні») вживається інший

вислів *kość z kości* // кістка від кістки (*кость від кості*) або *krew z krwi* // плоть від плоти – вислів, яки за Біблією належить Адамові, який побачивши Єву створену з його ребра вигукнув: «...oto krew z krwi mojej i... kość z kości // це кость від кості моєї і плоть від плоти моєї»: *Ich był, syn górniczy ze Śląska, krew z ich krwi, kość z ich kości, wiek tu razem przeżyli!* (Goj. *Ziemia*) [10]. Вислів вже давно втратив зв'язок з легендою і сьогодні означає «кровний зв'язок між людьми», «духовну близькість», «єдність індивідууму зі своїм народом».

До речі, коли ми говоримо *tokry od nog do głowy* // змок з голови до ніг; *ktos śpi pobożnym snem* // спить сном праведника; *patrzeć przez palce na coś* // дивитися крізь пальці; *robić z siebie pośmiewisko* // робити з себе посміховисько; *mieć dobry zwyczaj* // мати добрий (похвальний) звичай; *wyrzuty sumienia* // докори сумління, – ми теж, виявляється, цитуємо Біблію [1].

Порушення заборони куштувати з дерева пізнання було першим гріхом людини *grzech pierworodny* // первородний гріх, яке вживається як образна характеристика головного, корінного злочину, першопричинної, основної помилки: *Powieści jej jednak mają wadę zasadniczą .. są bardzo źle zbudowane, grzech pierworodny zresztą wielu naszych romansów* (K.Wojc. *Pow.*). Бог покарав свої творіння, сказавши Адаму: «В поті чола свого їстимеш хліб свій». Вислів *pracować w pocie czoła* // працювати у поті чола символізує важку працю, великі труднощі, щоденну фізичну працю і широко вживається як образний засіб: *W pocie czoła pracowałem na kawalek chleba* (Fredro); *Nasi włościanie przez to nabyli tytuły własności do gruntów przez nich posiadanych, iż je w pocie czoła swojego od kilkuset lat obrabiają* (Goł.) [10].

Інша фразеологічна одиниця польської мови теж має біблійну генезу – *powszechny potop / potop świata* // *всесвітній потоп*. Цікаво, що легенда про великий потоп є у багатьох народів, в тому числі і нехристиянських, але як образний усталений вислів відомий у мовах християнських народів: *Gdyby dziś był potop świata, mogę ci ręczyć, moja Teklo, żebym się ani na chwilę żadnej galazki nie uczepiła* (Żmich. *Listy*) [10]. Розчарувавшись у людях, Бог наслав на землю всесвітній потоп, врятуватися зміг тільки праведник Ной, якому Бог велів збудувати корабель – ковчег. Проте у нашій свідомості закріпився образ, що *Hoів ковчег* // *Arka Noego* – це щось застаріле, незграбне: *Pańskie ekwipaże, naiwiękrzej także rozmaitości, od starych ark Noego położonych na sanie, z okrągłymi okienkami i malowanymi na drzewczkach, aż do nowych*

wiedeńskich i warszawskich powozów, napatrzysz się wszystkiego (Kraszewski, *Latarn.*) [10].

Біблійні фразеологічні одиниці є повністю асимільованими запозиченнями. Відомо, що багато усталених висловів, як у східно-слов'янських, так і у романо-германських мовах є буквральними перекладами староарамейських і грецьких ідіом: *w mgnieniu oka / w okamgnieniu // як оком моргнути // in the twinkling of an eye; rzucić perły między wieprze // розкидати бісер перед свинями // cast pearls before swine; kość z kości, krew z krwi // кістка від кістки, плоть від плоти // bone of the bone and flesh of the flesh* та інші.

Говорячи про фразеологізми-біблеїзми, правильним буде говорити про фразеологічні одиниці біблійної генези, оскільки багато фразеологічних одиниць біблійного походження можуть не збігатися з їх біблійними прототипами. Ці розбіжності пов'язані передусім з розвитком узагальнено-переносних значень з цілого ряду біблійних висловів, таких як *rzucić kamień w kogo // кинути (перший) камінь; judaszowskie srebrniki // тридцять срібників* тощо.

Література:

1. Смерчко А. А. Актуалізація біблійних висловів у поворотні моменти історії суспільства. *Проблеми гуманітарних наук : Наукові записки ДДПУ ім. І. Франка*. Дрогобич : Вимір. 1999. Вип. 4. С. 229–237.
2. Фразеологічний словник української мови / під ред. Л. С. Паламарчука : в 2-х т. Київ : Наукова думка, 1999. Т. 1. 528 с.
3. Фразеологічний словник української мови / під ред. Л. С. Паламарчука : в 2-х т. Київ : Наукова думка, 1999. Т. 1. 452 с.
4. Bankowski A. *Etymologiczny słownik języka polskiego*. Warszawa : PWN, 2000. Т. 1. 873 s.
5. Bąba S. Liberek I. *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczy*. Warszawa : OWN, 2002. 1096 s.
6. Bernacka A. *Powszechny słownik frazeologiczny*. Warszawa, 2002. 540 s.
7. Kopaliński W. *Koty W worku czyli z dziejów pojęć i rzeczy*. – Warszawa : Oficyna Wydawnicza, 1997. 365 s.
8. Mosiołek K., Ciesielska A. *W kilku słowach. Słownik frazeologiczny języka polskiego / Ул. К. Мосіолек, А.Цієльська*. Warszawa, 2001. 539 s.

9. Nowy słownik frazeologiczny / Pod red. A.Latuska. Kraków: Zielona Sowa, 2005. 718 s.
10. Słownik języka polskiego / Pod red. W.Doroszewskiego. Warszawa : Przedruk elektroniczny : Wydanie naukowe PWN. 1997.